Микола Битинський – геральдмейстр Української Революції

«...Микола Битинський –
це зразок великого патріота,
борця за волю й суверенність нашої
Батьківщини – України,
це зразок обов'язку, вірності і честі»

Василь Филонович
(генерал-хорунжий армії УНР)

Микола Оверкович Битинський –

відомий художник, мистецтвознавець, дослідник,
залишив помітний слід у низці допоміжних історичних наук,
а саме в геральдиці, фалеристиці, векcилології,
емблематиці та уніформології.

Як художник і науковець,
створив чимало графічних праць, є автором двох нагород
УНР – Хреста Симона Петлюри і Воєнного хреста
та багатьох хоругв, знамен, стягів.

Як графік,
створив чимало мистецьких творів,
залишив по собі малярські роботи,
книжкові ілюстрації, ікони.

Як дослідник,
працював на педагогічній ниві,
викладав історію українського мистецтва,
писав вірші, спогади.

Родина

Микола Битинський, як він сам любив говорити, народився «на Великій Україні», 24 листопада 1893 року в повітовому містечку Літин (нині селище Вінницької обл.) Подільської губернії.

Дослідник згадував, що його батько Оверкій Тимофійович Битинський народився 1862 року в родині Тимофія Битинського, священника міста Літин, а помер 1900 року в місті Могилеві на Поділлі (нині Могилів-Подільський). За рангом він був губернським секретарем, а за посадою – начальником пошти у місті Новоселиці Бессарабської губернії.

Розповідав Микола Битинський і про маму. Це Євгенія Георгіївна Битинська-Левицька, яка народилася 1868 року в домі священника Георгія Левицького села Клембівки Ямпільського повіту Подільської губернії, а померла 1918 року в Парафіївці на Чернігівщині.

У Оверкія та Євгенії Битинських було троє дітей.

Навчання

Згодом родина переїхала до Кам'янця-Подільського; там губернський секретар Оверкій Битинський працював у поштовому відомстві. Микола пішов до місцевої школи. В одній із своїх автобіографій він писав: «По початковій науці вчився в 4-х класовій міській школі, потім закінчив 2-х річні педагогічні курси, отримав звання народного вчителя і коротко вчителював у с. Карбівка Гайсинського повіту».

З 1908 по 1912 роки Микола Битинський навчався у художньо-промисловій школі. Учнем він був досить непоганим, найкращі успіхи мав у малюванні, кресленні та каліграфії. Після закінчення студіював на дворічних педагогічних курсах в Кам'янці-Подільському й отримав свідоцтво вчителя початкових народних шкіл.

Служба в імператорському війську

З початком Першої Світової війни юного Миколу Битинського мобілізували до російсько-імперської армії та направили служити на фронт рядовим 27-го запасного піхотного полку.

Із січня 1915 р. перевели до 9-го Фінляндського полку, звідки вже в грудні послали до 2-ї Оренбурзької школи прапорщиків, після закінчення якої він продовжив службу у 17-й інженерній роті 66-го Бутирського полку під Двінськом.

Із серпня 1917 р. Битинського призначили начальником саперної команди. Демобілізувався він з російського війська в листопаді того ж року.

Микола Битинський,
Графічний малюнок

За участь у бойових діях Микола Оверкович Битинський нагороджений орденом Святої Анни IV ступеня.

Служба у війську української армії

У березні 1919 р. Битинський був мобілізований до Армії УНР і призначений поручником 1-ї сотні інженерного куреня 2-го інженерного корпусу у Вінниці, але одразу був направлений на місячні військово-вчительські курси, що готували інструкторів культурної і національної освіти.

Збройну боротьбу завершив у таборах інтернованих вояків Армії УНР, спочатку в Александрові-Куявському, а після – у Щипйорно біля Каліша (Польща). Тут він служив начальником культурно-освітнього відділу штабу дивізії і табору. У 1921 р. був підвищений до рангу сотника.

У таборі Микола Битинський підготував і видав збірку текстів «Наша Батьківщина – Україна» (1923).

У 1922-1923 рр. Микола Битинський працював учителем українських навчальних закладів у таборі Щипйорно. Про таборове життя українських вояків дослідник писав: «Шабля і рушниця замінені були на книжку й інші знаряддя культури і з цією новою зброєю в новій фазі боротьби за Батьківщину український вояк на цій відповідальній стійці виконав так само чесно свій обов'язок, як перед тим виконував його у полі». А в одній із своїх ранніх поезій – поемі «У Великі дні» (1921) талановитий поет пише слова, що стосуються й сьогодення:

Слова письма святого нагадали
В цей день сумний, невтішний і мені,
Що так колись Іуди продавали
І мій народ, конаючи в борні.
Що ще й тепер словами правди й миру
Нові Іуди з медом на устах
Ведуть народ мій бідний під сокиру, –
В ярмо заковують на розпач і на жах...

У 1924–1929 рр. Микола Битинський навчався на історико-літературному відділі Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі. Пізніше вчителював на Закарпатті у селі Білки, там вступив до лав Карпатської Січі. А в 1939 р. брав участь у захисті щойно проголошеної незалежності Карпатської України.

Під час Другої Світової війни у 1942-1945 рр. був на примусовій роботі в Німеччині, де працював робітником-чорноробом на заводі «Рейнметал-Борсіг».

З лютого 1945 р. він пов'язує свою долю з Українською Національною Армією генерала Павла Шандрука, стає старшиною при його штабі. Упродовж 1945–1950 років учителював у таборах для переміщених осіб в Німеччині. У червні 1948 р. Вищою Військовою Радою Уряду УНР йому присвоєно звання підполковника.

Наукова та громадська діяльність в Канаді

У 1951 р. Микола Битинський з дружиною Надією емігрував до Канади, де впродовж 11 років працював в м. Торонто викладачем на курсах українознавства імені Григорія Сковороди, викладачем історії України та українського мистецтва на курсах українознавства ім. І. Котляревського.

Микола Битинський.
Пам'яті героїв Крут.
1930-ті роки

Микола Битинський.
Козак і дівчина (Великодні мотиви).
1950-ті роки

Наукова та громадська діяльність в Канаді

Перу Миколи Оверковича Битинського належать:

- *підручники «Архітектура», «Українське малярство»;*
- *дослідження «Українське вояцтво на культурно-освітньому фронті», «Мазепинці по Полтаві»;*
- *вірші й спогади (під псевдонімом Микола Оверкович);*
- *твори, присвячені Національно-визвольним змаганням (1917-1921) : збірка поезій «В громі і бурі» (1923), поема «На брамі України», балада «Сузір'я лицарів», містична поема «Ангол помсти», поезія «Дума про Щербака», диптих «Скривавлена сорочка» та ін.;*
- *дописи в українських емігрантських часописах;*
- *картини «Чорний Буревій», «Розстріл 359-ти героїв-мучеників у Базарі».*

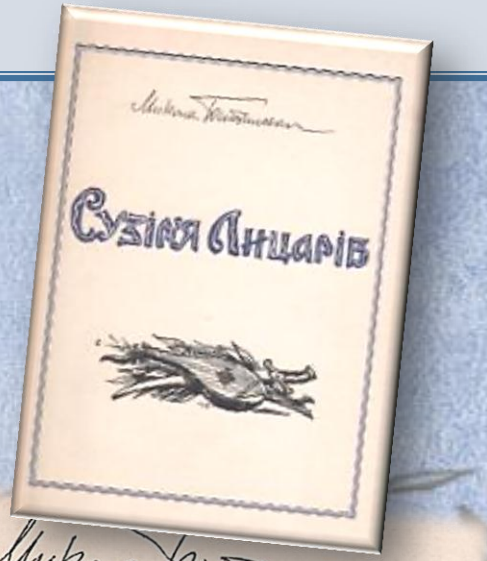

У червні 1971 року, за півтора року до смерті, Микола Битинський написав свій короткий життєпис для Товариства подолян – організації, що об'єднувала українців – уроджених Поділля за кордоном. Оригінал документа зберігається в Архіві-музеї ім. Д. Антоновича Української Вільної Академії Наук у США (м. Нью-Йорк) в іменному фонді «Битинський Микола». У 2012 році цифрові копії частини документів цього фонду потрапили до Вінниці, завдяки директору Державного архіву Вінницької області. Нині вони стали невід'ємною складовою медіаколекції Вінницького історичного товариства та Центру історії Вінниці. В 2017 році її опубліковано у хронологічному довіднику «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини 2018 року».

Під кінець життя дослідник тяжко хворів, але боровся з недугою і терпів. 24 грудня 1972 року Микола Битинський відійшов у засвіти. Поховали його в Торонто на цвинтарі на Сен-Клері.
У 1975 році в цьому канадському місті накладом Надії Битинської вийшли зібрані твори її покійного чоловіка «Сузір'я лицарів».

Творча спадщина

Микола Битинський був активним діячем Українського генеалогічного і геральдичного товариства, автором багатьох наукових розвідок і малярських творів у царині фалеристики та сфрагістики, геральдики та вексилології. Видатним його творчим доробком є низка ґрунтових праць з геральдики: альбоми «Історичні герби українських земель» (32 окремі таблиці, прикрашені віньєтками, картушами та мистецьки виконаними написами), «Державні відзнаки України» (6 кольорових таблиць з гербами, печатками та прапорами), «Герби гетьманів України» (20 кольорових портретів з гербами на окремих листах).

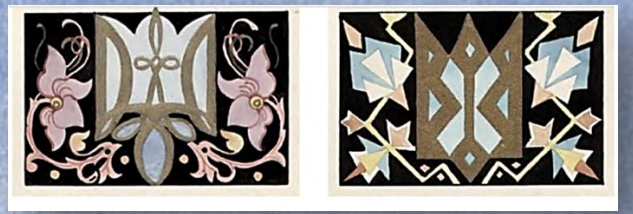

Творча спадщина

З 1932 р. Битинський працює над альбомом однострої українського війська періоду Визвольних змагань 1917–1921 років. Акварельні малюнки-таблиці, із системою рангових старшинських і козацьких відзнак, оздоблює орнаментальними й геральдичними заставками та кінцівками. Загалом – 186 таблиць. Окремо виконав «Альбом уніформ українського війська УНР 1917-1920 рр.» – 76 таблиць-акварелей. Особливо цікаві на них авторські інтерпретації Тризуба на декоративних заставках.

Нині альбом «Альбом уніформ Української Армії і Фльоти за добу Визвольної Боротьби 1917-1921» належить Українському музею і бібліотеці в Стемфорді, проте експонується по всьому світу.

Творча спадщина

Микола Битинський.
Герби Гетьманщини
Аркуші з невиданого альбому «Історичні герби українських земель», (Прага, 1939)

Микола Битинський.
Геральдична заставка для видань українського воєнно-історичного інституту, 1955

Микола Битинський.
Альбом «Герби гетьманів України»

Творча спадщина

Микола Битинський
«Знамена Українських гетьманів»
З фондів Державного архіву Вінницької обл.

Хрест Симона Петлюри

Микола Битинський – автор проєкту знака «Хрест Симона Петлюри» і проєкту знака та грамоти «Воєнного хреста», багатьох хоругв, знамен та стягів.

Воєнний Хрест (УНР)

У 1939 році художник Микола Битинський на замовлення уряду УНР створив комплекс символів України – великого, середнього й малого державних гербів. Головною ідеєю цих ескізів була соборність українських земель, які на той час перебували у складі різних державних утворень: Чехословацької Республіки, Польської республіки, Румунського королівства, СРСР.

Герб УНР проєкту М. Битинського (1939 рік)

Державний герб (великий) Української соборної держави

Робота над символами «Козакії»

Одна з перших геральдичних робіт Миколи Битинського стосувалася розробки символів для «Козакії» – політичного проєкту, який виник у середовищі емігрантів з Дону, Кубані, Терека та інших козацьких областей колишньої Російської імперії у міжвоєнний період XX ст. Битинський активно працював над оформленням часопису «Вільне козацтво» та інших видань, оформляв обкладинки, малював заставки, карти, розробляв проєкти значків і емблем.

Проєкт нагрудного знака Вільного Козацтва (1932 р.)

Проєкт великого державного герба Козакії (1933 р.)

Емблема часопису «Вольное Казачество – Вільне Козацтво

Обкладинка часопису «Вольное Казачество – Вільне Козацтво»

Обкладинка «Календаря-альманаха Вольного Казачества – Вільнего Козацтва» на 1930 р.»

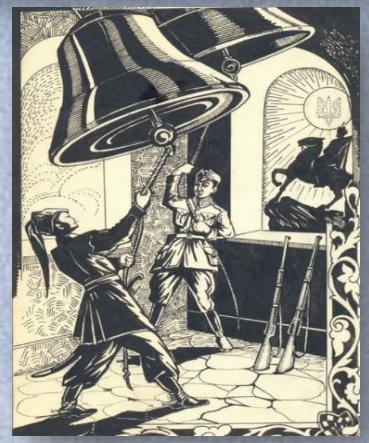
За талановиту графіку Миколу Битинського називали «Геральдмейстр Української Революції»

Микола Битинський

Художні інтерпретації тризуба Миколи Битинського стали основою орнаменту колекції нових сорочок Etnodit – української компанії, що спеціалізується на виробництві сучасних вишиванок. До неї увійшли жіноча та чоловіча сорочки у двох колірних рішеннях : одна зі стриманою монохромною вишивкою, інша розшита нитками декількох кольорів.

Жіноча сорочка «Полиск»

Орнамент на сорочках торкається патріотичної тематики, щоб українці могли заявляти про свою національну ідентичність сміливо та витончено.

Чоловіча сорочка «Битинський»

Вшанування пам'яті на Вінниччині

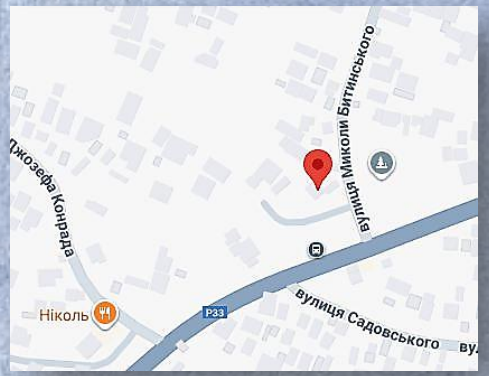

У м. Літині видатному земляку відкрили меморіальну дошку. Табличку встановили на фасаді Літинської СЗШ І-ІІІ ст. № 2.

Мотивуючись тим, що Микола Битинський народився у Вінницькій області, рішенням депутатів Вінницької міської ради № 71 від 25 грудня 2015 р. вулиця Уборевича була перейменована на честь Миколи Битинського.

Художник-баталіст Артур Орльонов створив справжній портрет видатного земляка для музею Вінниці. Битинський в однострої Армії УНР тримає в руках проєкт Герба України із щитотримачем архістратигом Михаїлом. На фоні зображено краєвиди польського міста Замостя, оборона якого від більшовиків відбулась наприкінці серпня 1920 року.

Відданість та непідробна віра в майбутнє України пронизали все життя Миколи Битинського та віддзеркалились у його творчості.

До кінця життя він займався громадською та культурно-освітньою діяльністю, натхненно й невтомно працював заради України, її гідності і слави.

Микола Битинський.
Малюнок 1938 року

На своїй могилі митець заповідав написати такі слова :

«Я вмер. Мене нема й не буде.
Я відійшов у вічне небуття.
Та в пам'яті будуть ще жити мною люди,
Поки не згасне й їх життя»

Список використаних джерел

- Битинський М. Кубанський герб. Пам'ятки України: історія та культура. 2005. № 3-4. С. 157-164.
- Боровець З. Микола Битинський – підполковник армії УНР, мистецтвознавець, геральдист, фалерист, лексиколог, поет, прозаїк, публіцист (130 років тому). URL: https://ukrpohliad.org/blogs/mykola-bytynskyj-pidpolkovnyk-armiyi-unr-mystetstvoznavets-geraldyst-faleryst-leksykolog-poet-prozayik-publitsyst-130-rokiv-tomu.html (дата звернення: 23.10.2025).
- Будзей О. Багатогранний Микола Битинський. URL: https://podolyanin.com.ua/suspilstvo/17364/ (дата звернення: 23.10.2025).
- Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини 2018 року. Хронологічний довідник. URL: https://library.vn.ua/e-library/katalog/znamenni-i-pamyatni-dati-vinnichchini-2018-roku (дата звернення: 23.10.2025).
- Капсульна колекція «Битинський» – новини etnodim. URL: https://etnodim.ua/blog/etnodim-bytynskyi (дата звернення: 23.10.2025).
- Кучерук О. Микола Битинський – геральдист, історик, митець. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Kucheruk_Oleksandr/Mykola_Bytynskyi_heraldyst_khudozhnyk_poet.pdf?PHPSESSID=kyu8nvtonbbd3pfm66oq3ue9v0 (дата звернення: 23.10.2025).
- Кучерук О. «Від сьогодні меч бойовий квіткою прикрашу»: (До творчого життєпису Миколи Битинського). Пам'ятки України: історія та культура. 2006. № 1-2. С. 127-147.

- Микола Битинський – український патріот, геральдист, митець. URL: https://hromada.hu/2012/nom_119/ukrznavstvo/brahynskyj.html (дата звернення: 23.10.2025).
- Микола Битинський. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2023/12/06/mykola-bytynskyi/ (дата звернення: 23.10.2025).
- Микола Битинський (1893–1972). URL: https://uartlib.org/zhurnal-narodna-tvorchist-ta-etnografiya/ (дата звернення: 23.10.2025).
- Микола Битинський – український патріот, геральдист, митець. Виставка. URL: https://vinnytsia-museum.in.ua/exhibitions/2024/bytynsky-mykola (дата звернення: 23.10.2025).
- Микола Битинський – «геральдмейстр української революції». URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2023/12/06/mykola-bytynskyi/(дата звернення: 23.10.2025).
- Микола Битинський та його робота над символами «Козакії». URL: ttp://chm.onu.edu.ua/article/view/218682/220865 (дата звернення: 4.11.2025).
- «Попри загадковість і нез'ясованість значення Тризуба, цей знак має для нас незвичайно високу вартість». Фрагмент книги «Наш герб». URL: https://artukraine.com.ua/a/popri-zagadkovist-i-nezyasovanist-znachennya-trizuba-cey-znak-maye-dlya-nas-nezvichayno-visoku-vartist-fragment-knigi-mikoli-bitinskogo/ (дата звернення: 3.11.2025).
- Фото, як виглядав Кам'янець-Подільський в минулому. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_foto-yak-viglyadav-kamyanecpodilskij-v-minulomu/574286 (дата звернення: 3.11.2025).

Дякуємо за увагу!

Матеріал зібрала й впорядкувала
Світлана Васюта,
головний бібліотекар відділу обслуговування
Науково-технічної бібліотеки
Вінницького національного технічного університету
library@vntu.edu.ua

Вінниця
2025